

OSIGURANJE/REOSIGURANJE POLITIČKIH RIZIKA

U današnjem svijetu punom nesigurnosti i neizvjesnosti, ublažavanje političkog rizika putem osiguranja / reosiguranja je veoma važan i značajan faktor uspjeha projekata, investicija i ugovora u inostranstvu. Kupovanjem pokrića za štete koje rezultiraju iz političkih akcija ili nečinjenja od strane domaćih vlasti omogućava kompanijama da se više fokusiraju na ostvarivanje profita.

Sami počeci proširenja osiguranja / reosiguranja na pokriće političkih rizika nas vode u vrijeme neposredno nakon završetka II svjetskog rata kada je američka vlada počela da nudi jednu vrstu takvog pokrića da bi obuzdala bojazan od širenja komunizma, odnosno postojala je mogućnost da komunističke vlade u takvim državama preuzmu imovinu stranih investitora bez ikakve kompenzacije. Takođe, to je vrijeme poznato i po Marshallovom planu (European Recovery Program) gdje su američki investitori bili veoma skeptični po pitanju investiranja u taj program bez neke vrste osiguranja koje bi ih štitilo. USAID (US Agency for International Development) je 1960 g. počela da nudi program zaštite investicija koji je u prvom redu bio usmjeren na zemlje u razvoju. Nakon toga je i 1969. donesen amandman kojim je osnovana Overseas Private Investment Corporation (OPIC) kao nezavisna agencija američke vlade sa osnovnom namjerom da ohrabruje američke investitore za investiranje u zemlje u razvoju kroz osiguranje od političkih rizika. Pokriće koje je pružala agencija je bilo protiv rizika nekonvertibilnosti valute, eksproprijacije i rata i političkog nasilja. I konačno, početkom 1970. nekoliko Lloyd's-ovih sindikata, zajedno sa AIG, je počelo da se privatno bavi pokrićem političkih rizika proširujući ponudu na još neke rizike za koje je moguće kupiti osiguravajuće / reosiguravajuće pokriće.

Za multinacionalne kompanije koje posluju globalno, politički rizik predstavlja takav rizik u zemlji domaćina gdje vlada donosi takve odluke koje se pokazuju da imaju štetan efekat na profit i poslovanje u toj zemlji. Te štetne političke odluke i akcije se mogu kretati od veoma drastičnih kao što je izbijanje revolucije koje je uvijek praćeno destrukcijom imovine pa do onih koje su više novčane prirode, kao što je npr. kreiranje zakona koji sprečavaju i otežavaju kretanje kapitala.

Generalno se može reći da postoje dva tipa političkih rizika: makro i mikro rizik. Makro rizik se odnosi na štetne akcije koje pogađaju sve inostrane kompanije u nekoj zemlji kao što je npr. eksproprijacija dok se mikro rizik povezuje sa štetnim radnjama koje pogađaju samo određenu vrstu industrije ili privredni sektor. Međutim, i jednom i drugom tipu rizika je svojstveno da inostrane kompanije gube novac ako se nađu nepripremljene u takvim situacijama. Kao primjer koji najbolje ilustruje ovakve situacije su dešavanja na Kubi krajem pedesetih godina prošlog stoljeća nakon dolaska Fidela Castra na vlast gdje je tadašnja vlada za kratko vrijeme oduzela stotine miliona vrijedne američke imovine putem eksproprijacije i većina tih kompanija, ako ne i sve, nikada nije dobila natrag svoj novac i vlasništvo.

Naravno, samo po sebi se postavlja pitanje kako minimizirati politički rizik?

Najjednostavnije rješenje koje se pojavljuje je da prije ulaska u posao/investiranje u nekoj zemlji pribavite informacije o rizičnosti te zemlje, ili putem izvještaja specijalizovanih konsultanata ili da sami pokušate skupiti što je više informacije iz raznih izvora. Skupljene informacije vam mogu pokazati da se radi o 'vrućem terenu' za vaš biznis i da vam nije preporučljiva opcija da tamo počinjete s poslom. Međutim, ponekad se prilike ulaska sa kapitalom u 'rizičnije zemlje' pokazuju dosta unosnim i vrijedne su uzimanja u obzir i kalkulisanja s takvim rizicima. Još ako vam pođe za rukom da direktno pregovarate sa vladom te zemlje o vašim ulaganjima, imate i pravni osnov u rukama za nadoknadu u slučaju događaja koji bi prekinuli vaše poslovanje u toj zemlji i ugrozili vaše interese. Ali se i tu mogu pojaviti problemi sa pravnim sistemom te zemlje, odnosno malom vjerovatnošću da na sudu možete dobiti eventualnu parnicu, a još nepovoljniji slučaj je ako se desi promjena vlasti putem državnog udara ili revolucije i da nova vlada ne priznaje ugovore koje je potpisivala prethodna.

Onda vam ostaje kupovina osiguravajućeg / reosiguravajućeg pokrića kao bolja opcija minimiziranja političkog rizika.

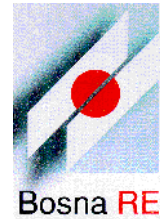
Politički rizici se mogu svrstati u četiri generalna tipa:

1. Eksproprijacija imovine
2. Nekonvertibilnost valute
3. Izigravanje / Pogrešno tumačenje ugovora
4. Rat i građanski nemiri

Rizik eksproprijacije imovine uglavnom kupuju izvoznici, investitori, izvođači radova sa opremom i dr. koja je locirana u stranoj zemlji štiteći se od konfiskacije, eksproprijacije, nacionalizacije ili drugih akcija vlade domaćina koje bi ih mogle lišiti prava vlasništva ili kontrole nad svojom imovinom. Ovdje se pokrivaju i rizici prisilnog napuštanja imovine, gubitka profita uslijed prekida rada, selektivne diskriminacije i tzv. 'puzajuće eksproprijacije' (eng 'creeping expropriation') koja se sastoji od serije individualnih akcija vlade koje kada se zajedno uzmu, rezultiraju u eksproprijaciji. Takođe se mogu pokriti i rizici zabrane transfera dividendi, rojaliteta ili drugih novčanih sredstava koja se pojavljuju iz npr. prodaje imovine.

Kod nekonvertibilnosti valute postoje dva tipa rizika. Prvi se tiče nekonvertibilnosti domaće valute u neku drugu čvrstu valutu, dok se drugi tip odnosi na nemogućnost transfere čvrste valute iz zemlje domaćina. Ovo pokriva se primjenjuje na štete koje rezultiraju iz finansijskih kriza, nedostatka čvrste valute, kontrole mijenjanja valuta ili svojevoljnih političkih odluka vlade a pokriva rizike kao što su dividende u lokalnoj valuti, servisiranje dugova, povrat kapitala, neplaćanje dospjelih potraživanja od strane vlade privatnom sektoru itd.

Kada poslužete sa stranom vladom ili kupcima iz javnog sektora, može se pojaviti situacija da ne možete da naplatite svoje potraživanje zbog neprihvatanja ili nepriznavanja od strane kupca. Pokriće izigravanja ugovora pruža zaštitu od takvih rizika. Takođe, može se kupiti i pokriva štete koje rezultiraju zbog otkazivanja uvoznih ili izvoznih dozvola, nametanja embarga, bojkota, sankcija ili dekreta koje bi mogli rezultirati u prekidu rada,

neplaćanju faktura ili drugim štetama. Da spomenemo i mogućnost kupovine pokrića za neisporuke od strane stranih dobavljača kao i pogrešnu upotrebu garancija od strane vlade ili kupaca iz javnog sektora kada je ispunjenje ugovora praćeno i drugim sredstima obezbjeđenja kao što su razne vrste garancija, jamstava, akreditiva itd.

I na kraju, pokriće od rata i političkog nasilja štiti ugovarača od neplaćanja, gubitka prihoda, prekida rada, gubitka kapitala, destrukcije na fizičkoj imovini itd. Rizici koji se pokrivaju uključuju rat, revoluciju, građanske nemire i proteste, javne štrajkove, vojnu pobunu, terorizam, sabotaze, zlonamjerne radnje i druge oblike političkog nasilja.

S obzirom da i bosansko-hercegovačke kompanije nailaze na problem zaštite od političkog rizika kod svojih investicija u strane zemlje, da se pozabavimo i sa trenutnom situacijom u Libiji, kao zemljom sa značajnom prisutnošću naših domaćih kompanija.

Iako najbogatija sjevernoafrička zemlja, bez državnog duga, sa ogromnim potencijalima nafte i plina, ogromnim investicijama u infrastrukturu, suočava se ovih dana sa političkom neizvjesnošću, borbom za Gaddafijevog nasljednika na čelu države, oružanim sukobima diljem zemlje, raznim stranim uticajima koji svi predstavljaju potencijalne rizike za investitore. Ovo sve budno prate i rating agencije koje već spuštaju rejting Libije i sa zabrinutošću konstatuju da ima sve manje i manje nade za mirnu tranziciju vlasti i povratak u normalno poslovno okruženje.

Mada je poznata činjenica da Libija pruža ili je pružala fantastične mogućnosti za investiranje u energiju, izgradnju naselja, transportnu infrastrukturu, telekom i ostale javne servise, takav poslovni ambijent je uvijek bio okružen sa ogromnom birokratijom proizvedenom iz sistema vladanja, rizicima povezanim sa vlasništvom nad zemljom i promjenom pravila poslovanja, veoma često povezanih i sa karakterom i nepredvidivim ponašanjem 'Sina revolucije', Moammara Gaddafia koji je već 42 godine na vlasti u toj državi. Kako izgleda poslovati u takvom okruženju možda najbolje odslikava primjer koji se desio 2008 g. kada su švicarske vlasti u Genevi uhapsile njegovog sina Hannibala koje je rezultiralo momentalnim prekidom isporuke nafte Švicarskoj i povlačenjem novca iz švicarskih banaka, kao i nametanjem trgovinskog/ekonomskog embargo koje je imalo štetan uticaj i na švicarske interese u Libiji.

Otpor prema reformama od strane birokratskog aparata koji ima korist od svog položaja u takvom sistemu, nepredvidljivost ponašanja njihovog lidera i diplomatske svađe su, u stvari, i glavne političke opasnosti kada radite u Libiji ili poslujete s njom.

Osim toga, Libija ima i neravnotežan odnos prema ključnim ekonomskim i strateškim partnerima kao što su Italija, SAD, UK i Francuska i ostalim državama. Odnosno, položaj tih država zavisi od trenutne stratejske važnosti za Gaddafija. I onda je na kompanijama iz tih zemalja da pokušaju da poboljšaju taj status i ponašaju se u skladu sa birokratski sistemom, budu oprezni sa ponašanjem svojih ljudi koji rade u Libiji i njihovim uticajem na poslovne operacije.

Sve su ovo činjenice koje vam pokazuju da je politički rizik konstantno prisutan u Libiji i morate ga stalno imati na umu kod poslovanja i investiranja.

Bosna RE je prije izvjesnog vremena dobila zahtjev od jednog klijenta za obezbjeđenje reosiguravajućeg pokrića političkih rizika za jednu bosansko-hercegovačku kompaniju koja investira u Libiji.

Samo se po sebi podrazumijeva da kod ovakvih zahtjeva detaljno popunjen i potpisan specijalizovani upitnik od strane ovlaštenih osoba potencijalnog osiguranika predstavlja preduslov za analizu / procjenu rizika i eventualnu kvotaciju reosiguranja. Takav upitnik obično prate i zahtjevi za dostavljanjem kopija značajnijih dozvola i licenci od organa vlasti da bi se utvrdilo da nema nikakvih prethodnih smetnji za otpočinjanje biznisa u nekoj zemlji.

Koristeći mnogobrojne kontakte na INO tržištu, Bosna RE je uspjela da obezbijedi veoma konkurentne uslove reosiguravajućeg pokrića za taj rizik u Libiji. Međutim, nakon izbijanja nereda i haotične situacije sa informacijama šta se tamo dešava, INO tržište je povuklo kvotaciju reosiguranja, odnosno prestalo je da kvotira rizike u Libiji dok se ne vidi šta će se dešavati i u kojem pravcu ide razvoj situacije.

Ono što je realno za očekivati je da nas očekuje povećanje cijena takvih pokrića i daleko strožiji underwriting. Još niko ne daje procjenu iznosa šteta na rizicima u Libiji, ali uzimajući u obzir prisutnost stranih multinacionalnih kompanija i njihove interese, možemo pretpostaviti da će se raditi o značajnom iznosu za industriju osiguranja / reosiguranja. I na kraju savjet: kada se odlučite da investirate u neku državu, svakako uvijek imajte na umu politički rizik u toj zemlji, kao i mogućnost kupovine osiguravajućeg / reosiguravajućeg pokrića.

Takođe, kupovina pokrića političkih rizika nije garancija da će kompanija dobiti naknadu štete neposredno nakon štetnog događaja. Zbog same specifičnosti ovog pokrića, moraće se istražiti sve okolnosti a ponekad i da li postoji mogućnost kompenzacije iz nekog drugog kanala. U svakom slučaju, kompanija će morati čekati određeni vremenski period za dobijanje kompenzacije od strane osiguranja / reosiguranja.